

Sunuş

Merhaba,

“Türkiye’de Sosyolojinin 100. Yılı” konulu özel sayılarımızın ilkiyle karşınızdada olmanın ve size yeniden merhaba diyebilmenin mutluluğunu yaşıyoruz.

Sosyoloji, Avrupa’da ortaya çıkışından ve kurumsallaşmasından çok kısa bir süre sonra Jön Türk aydınları arasında tanındı. Fransa’da Durkheim adına kurulan sosyoloji kürsüsüyle birlikte akademik meşruiyetini kazanmasından kısa bir süre sonra, Osmanlı’da da üniversite müfredatına dâhil edildi. Kimi zaman hayli aktif, kimi zaman oldukça sakin dönemler geçirdi. Günümüzde, sayıları her geçen gün artan sosyoloji kürsülerine sahibiz. Sosyoloji alanında ünleri Türkiye sınırlarını aşan akademisyenlere ve çalışmalara sahibiz. Kısacası Türkiye’de sosyoloji titizlikle değerlendirilmesi gereken hatırı sayılır bir geçmişe, tecrübeye ve geleneğe sahiptir. *Sosyoloji Dergisi olarak*, sosyolojinin Ziya Gökalp tarafından Darülfünun müfredatına dâhil edilmesinin resmi tarihi olarak belirlenen 1914’ün 100. yılına denk gelen 2014 yılına ait iki sayımızı Türkiye’de sosyolojinin muhasebesini yapmaya ayırmaya karar verdik.

Türkiye’de sosyolojinin 100 yılını değerlendirmeyi hedeflediğimiz sayılarımızın –elinizdeki– ilk cildi, yani 28. sayı, erken dönem ağırlıkta olmak üzere belli isim ve tartışmalar üzerinden hem genel bir resim vermeye, hem de gereğince üzerinde durulmamış bazı isim ve konulara dikkat çekmeye çalışıyor. 2014’e ait özel sayılarımızın ikincisi olan 29. sayıda ise, daha ziyade sosyolojinin alt branşlarının, belli tematik hatların ve bazı Batılı sosyologların ülkemiz sosyoloji düşüncesi üzerindeki etkilerini irdeleyen yazılara yer verildi.

28. sayımız, (i) Türkiye’de Sosyolojinin 100. Yılı başlıklı dosya, (ii) dosya dışı yazılar ve (iii) çevrimyazılar olmak üzere temel olarak üç kısımdan oluşuyor.

Dergimizin Türkiye’de sosyolojinin 100 yıllık serüvenini değerlendirmeye ayrılan ilk cildinin dosya yazıları, Yücel Bulut’un “Türkiye’de Sosyolojinin 100 Yılı” başlıklı geniş kapsamlı değerlendirmesiyle başlıyor. Bulut, sosyolojinin ülkemizdeki seyrini akademi öncesi (1914 öncesi) tarihinden başlatıyor ve 1980’lerden itibaren ortaya çıkıp belirginleşen temayüllere kadar takip ediyor. Bulut bunu yaparken “aktarmacılık” eleştirilerinin karşısına “bilinçli aktarmacılık” kavramıyla çıkıyor ve ilk dönemden itibaren bu kavramın izini sürüyor.

Enes Kabakçı’nın “Bir Yeniden Yorumlama Örneği” olarak ele aldığı “Ahmed Rıza’nın *Pozitivizmi*” de Gökalp öncesi dönemdeki Türk entelektüel ortam ve ilgilerine yönelik önemli tespitler içeriyor. Bu yazının temel izleği de “bilinçli aktarmacılık” a denk düşen başka bir kavram sayılabilecek “yeniden yorumlama” (*reinterpretation*) yardımıyla Ahmet Rıza (1859-1930)’nın

yaptığı tercihleri anlamlandırmak üzerinden şekilleniyor. Kabakçı, bir yandan pozitivistin nasıl Osmanlı libasına büründüğünü, öte yandan da Osmanlı entelektüelinin zihniyetini değiştirirken kendisinin de nasıl dönüştüğünü vukufiyetle gösteriyor. Böylece okuyucu bu karşılıklı etkileşimin bir muhasebesini yapma imkânına kavuşmuş oluyor.

Aynur Erdoğan'ın 1908-1911 arasında yayımlanan *Ulûm-ı İktisadiye ve İctimaiye Mecmuası* hakkındaki yazısı da, yine bu erken dönemdeki önemli bir temayülü ışıtmaya katkıda bulunuyor. Yazının "Meşrutiyet'in Evrimci Dergisi" şeklindeki başlığından da anlaşılacağı gibi, evrimci çizgiyi temsil eden bu dergi, evrimci düşüncenin Bedii Nuri, Edhem Necdet ve bilhassa da Rıza Tevfik ile Ahmed Şuayb eliyle toplum ve devlet felsefesi bağlamında yeniden yorumlanmasını değerlendiriyor.

Kadir Yıldırım, "Osmanlı Sosyalist Hareketi İçinde Mustafa Suphi: Hayatı ve Fikirleri" başlıklı yazısında, Meşrutiyet yıllarında sosyoloji alanında aktif bir isim olan Mustafa Suphi (1883-1921)'yi ele alırken biyografisini ve eserlerini paralel bir okumaya tabi tutuyor. Mustafa Suphi kısa hayatında İttihatçılıktan Türkçülüğe, oradan sosyalistliğe farklı siyasi eğilimlere bürünen bir kişi olduğu kadar, Türkçe'ye tercüme edilen ilk müstakil sosyoloji kitabı olma özelliğini haiz Célestin Bouglé'ye ait *İlm-i İctimai Nedir?* (1912) başlıklı kitabın da mütercimidir. Yıldırım, Mustafa Suphi'nin 1908'den ölümüne kadar olan siyasi yönelimlerini tarihsel, toplumsal ve entelektüel bağlamı içinde gözler önüne seriyor. Böylece sadece Mustafa Suphi'nin tanınmasına değil, II. Meşrutiyet ve Cumhuriyet'in ilanı arasındaki dönemin anlaşılmasına da önemli bir katkı yapıyor.

Oya Okan'ın Ziya Gökalp (1876-1924)'in "Milli İktisat" etrafındaki görüşlerini ele alan makalesi ise yine İmparatorluk bakiyesinin nasıl kurtarılabilirine ilişkin iktisat merkezli bir muhasebe sunuyor. Yazıda Gökalp'in iktisadi görüşleri, Alman "milli iktisat" yaklaşımının fikir babası sayılan Friedrich List'in kendi ulusunu korumaya yönelik iktisadi önerileriyle ilişkilendiriliyor. Yazara göre List gibi Gökalp de, Türkiye'de *milli iktisat* açısından bir tarih başlangıcı niteliğindeki Birinci Dünya Savaşı koşulları altında, İngiliz iktisat politikasının, savaşlarla yıpranmış, iktisadi anlamda geri kalmış bir ülkede uygulanmasının adil olmadığını düşünmüş; milli, himayeci ve devletçi görüşler serdederek ülkesini diğer ülkelerle rekabet edebilir hale getirmeyi hedeflemiştir.

Gökalp'i bir başka açıdan, Milli Mücadele yıllarında *Dergâh* çevresinden kendisine yöneltilen eleştiriler açısından ele alan bir başka makaleye daha yer veriyoruz bu sayıda. Efe Arık imzalı bu yazı entelektüel tarihlerde genellikle ihmal edilen bir döneme, Millî Mücadele dönemi düşünce hayatına odaklanıyor. Yazara göre bu yıllar, Gökalp ve Durkheim'ın düşüncelerinin II. Meşrutie-

yet dönemindeki yükselişinin gerilemeye dönüştüğü, bu fikriyatın ciddi eleştirilerle karşılaştığı yıllar olmuştur. Yazara göre, bilhassa *Dergâh* (1921-1923) dergisi çevresinde bir araya gelen Darülfünun hoca ve öğrencileri, Gökalp'e daha önce getirilen eleştirilerden farklı bir eleştiri tablosu sunmaktadırlar. Bu yeni eleştiriler kavramsal açıdan, I. Dünya Savaşı'nın hemen ardından Osmanlı-Türk düşünce hayatında büyük bir popülerlik kazanan Bergson felsefesine dayanmaktadır. Yazar bu eleştirilerin arka planında ayrıca kültürel milliyetçiliğin sınırlarını belirleme mücadelesinin de yattığına dikkat çekmektedir.

Mehmet İzzet'i Gökalpçi sistem karşısındaki konumu açısından ele alan yazısında Mehmet Emin Balcı, İzzet'i hem bir destekçi hem de bir eleştirici olarak resmediyor. Düşünürün entelektüel arka planının (dogmatizm-eleştirelilik veya Mustafa Şekip Tunç'un ifadesiyle parça fikir-bütün fikir diyalektiği) yanı sıra ele aldığı temel sorular (büyük adam-cemiyet ilişkisi, millet *ethosu*, toplum tasavvuru) da bu yazıda derinlemesine inceleniyor. Yazar ayrıca Mehmet İzzet'in *Yeni İctimaiyat Dersleri*'ni merkeze alarak Türk sosyoloji tarih yazımında niçin geri plana itildiğini veya "özgün duruşunun soluklaştığını" göstermeye çalışıyor.

Muhammed Fazıl Baş, "Gerhard Kessler'in Türkiye'deki Sosyoloji Anlayışına Katkısı" başlıklı yazısında, ülkemizde sosyolojinin ve sosyal politika alanlarının gelişiminde unutulmaz katkılarda bulunmuş olan Alman sosyoloğu Gerhard Kessler'in gerek Almanya'daki, gerekse de Türkiye'deki çalışmaları hakkında kapsamlı bir inceleme olma özelliği taşıyor. Kessler'in sosyal politika birikimini sosyolojiye nasıl tahvil ettiğini, siyaset ile akademik araştırma arasında nasıl konumlandığını yetkinlikle tartıştığı bu makalesinde Baş, Alman sosyoloji tarihine ilişkin verdiği yeni bilgilerin yanı sıra, Kessler'i Türk sosyoloji tarihi içerisindeki konumunu da belirlemeye çalışıyor.

Mediha Esnel (Berkes), Türk sosyal bilim tarihinde geri planda bırakılmış pek çok isimden bir tanesi. Feryal Saygılıgil, bu sayımızda yer verdiğimiz yazısının odağında, özellikle 1940'lı yıllarda Ankara'da çok yönlü kimliğiyle çeşitli faaliyetler içerisinde bulunan Mediha Esnel bulunuyor. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde asistan, *Yurt ve Dünya* dergisinde yazar, Maarif Koleji'nde sosyoloji öğretmeni, aynı zamanda Ankara edebiyat çevrelerinin müdavimlerindedir. Saygılıgil, Esnel'i sosyolojiye katkısı açısından ele aldığı yazısında, esas olarak köy sosyolojisi çalışmalarını inceliyor ve ardından da "edebiyat sosyolojisi" alanına giren çalışmalarını değerlendiriyor.

28. sayımızın ikinci kısmını, dosya dışı yazılar oluşturuyor. Bunlardan ilki Heinz-Dieter Meyer'e ait. Eğitim sosyolojisi alanında çalışan Meyer, küreselleşme karşısında yaşanan kültürel etkileşimin kapsamına ilişkin bir inceleme olma iddiası taşıyan makalesinde Almanlarla Amerikalıları "etkileşim normla-

rı” açısından karşılaştırıyor ve Almanlarla Amerikalılar arasında bu açıdan bir benzeşmezlik olduğunu tespit ediyor. Bunu yaparken de Lewin hipotezinin bir yeniden ele alınışını sunmuş oluyor.

Dergimizin bu kısmının ikinci makalesi Metin Tunç’a ait. “Sosyometri Bilim Dalının Bilimsel Üretim ve Etki İncelemesi” üzerine yazısında Tunç, Türkiye’de ciddi bir eksikliği gidermeye yönelik bir çabaya girişmiş. Yazar bu makalesinde, son yıllarda yeniden bir hareketlilik yaşayan sosyometri alanının “bilimsel üretim ve etki” açısından bir değerlendirmesini yapmakla kalmıyor, dünyada ve Türkiye’de sosyolojinin tarihini yazmaya dönük girişimlerin faydalanabileceği bir çalışma tarzını da örneklendirmiş oluyor.

Dosya dışı yazıların son ikisi Murat Şentürk imzasını taşıyor. Şentürk’ün “Türkiye’de Kamunun ve STK’ların Sosyal Yardım Uygulamaları: Yeni Eğilimler ve İhtiyaçlar” başlıklı yazısı, Türkiye’deki sosyal yardım uygulamalarının bir dökümünü ve muhasebesini yapıyor. Özellikle kamu ve STK kaynaklı sosyal yardım faaliyetlerini karşılaştıran yazar, bu alandaki yeni eğilim ve ihtiyaçları tespit etmeye çalışıyor. Dergimizde bu makalenin hem Türkçe hem de İngilizce versiyonuna yer veriyoruz.

Özel sayımızın son kısmını ise çevrimyazılar oluşturuyor. Kronolojik sırayı takip ettiğimiz bu bölüm, Türkçe’de sosyolojiye ilişkin en erken yayınlardan biri olan, Durkheim’ın çalışma arkadaşlarından Célestin Bouglé’nin 1907 tarihli kitabı *Qu’est ce que la sociologie*’den İsmail Suphi (Suphi Ethem) tarafından yapılan serbest ve kısaltılmış tercüme ile açılıyor. 1909’dan itibaren *Genç Kalemler*’de beş bölüm halinde yayınlanan bu serbest çeviri “Sosyoloji Nedir” başlığını taşıyor.

Derginin bu kısmında yine Suphi Ethem’e ait bir başka yazıya daha yer veriyoruz: “Mektup”. Yazı, Suphi Ethem tarafından 1912’de Manastır’da yayımlanan ve Sosyoloji *ismini* taşıyan Türkçedeki ilk telif sosyoloji kitabının başlangıcına konmuş bir giriş yazısı niteliğinde.

Bu yazıları, Emile Durkheim’dan Necmeddin Sadık Sadak tarafından 1916’da tercüme edilen iki önemli yazı takip ediyor: “İçtimaiyatta ve Ulum-ı İçtimaiyede Usul” ve “Kıymet Hükümleri, Şeniyet Hükümleri”.

Sonraki yazı Mehmet Ali Ayni imzasını ve “İçtimaiyata Dair Eserler” başlığını taşıyor. Kitap değerlendirmesinin yetkin bir örneği niteliğindeki bu yazıda Mehmet Ali Ayni, Célestin Bouglé’nin 1918 ve 1922 tarihli iki kitabını değerlendiriyor.

Alman sosyolojisinden yapılan erken tarihli bir çeviri örneği olarak Nüzhet Servet’in Werner Sombart’tan yaptığı “İçtimaiyat Nedir” başlıklı yazı, *Felsefe ve İçtimaiyat Mecmuası*’nın “Mukaddime”si, Max Bonnafous ve Necmettin Sadık Sadak’ın birlikte kaleme aldıkları İçtimaiyat başlıklı kitabın “Mukaddime” ve “Medhal” bölümleri ile Mustafa Şekip Tunç’un “Muasır Amerika

İçtimaiyatçılarında” Franklin Henry Giddings hakkında iki makalesi, dergimizin son kısmında yer verdiğimiz diğer yazılar arasında bulunuyor.

Sosyolojimizin 100 yıllık serüvenini değerlendirmeye devam etmeyi planladığımız 29. sayımızda buluşmak dileğiyle...

Sosyoloji Dergisi